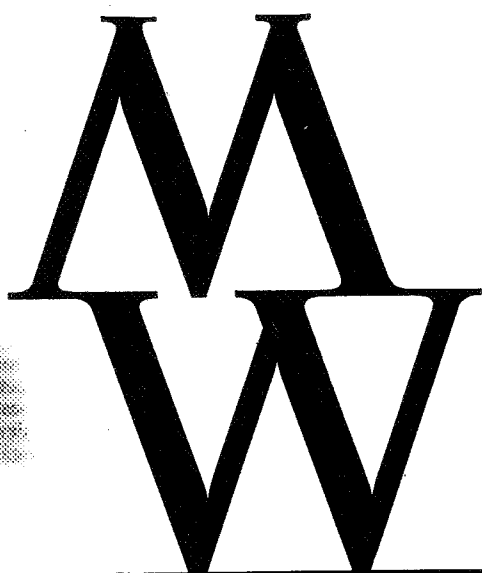

MENS EN WERELD

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Versijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 10
17 mei 1969**

Hoofdredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort
Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-
Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

**Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius: Met het woord, met de
daad (pag. 1)**

Drs. D. de Lange: Samen oplopen (pag. 3)

Mr. M. G. Rood: Dag van Praag! (pag. 6)

J. de Leede: Congres 1969 (pag. 6)

Met het woord, met de daad

IDEEËN maken geschiedenis. Maar metterdaad. Want vele zijn ideeën gebleven, opgesloten in hoofden en boeken, omdat ze wel werden gedacht, gehoord, gelezen, maar niet gedáán.

In Van Praag, de algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond, die op zeventien mei a.s. deze functie neerlegt, gaan doordenken en handelen ongescheiden samen. Hij is filosoof én praktikus van het humanisme. De een is hem weinig of niets waard zonder de ander. Die filosofie en die praktijk hebben geen traditie waarop zij kunnen steunen. Zij moeten van de grond af worden gemaakt. Die filosofie is nieuw, die daad is nieuw. Het moderne humanisme is geen herhaling van de ideeën, die gedacht werden door Socrates of Voltaire of Goethe. Het is een nieuwe filosofie, die scheppende kracht vereist. En zij vormt zich ook door voortdurende discussie met het moderne denken, met de godsdienst, het nihilisme, het marxisme. Het moderne humanisme is niet een herhaling van de daden gedaan door wereldhervormers en godsdienststichters. Het is een nieuwe praktijk, voortdurend getoetst aan de verhouding van mens tot mens in het dagelijks leven.

HET oude denken en doen, dat ook eens humanisme werd genoemd, was een denken en doen voor anderen, die werden bedacht en bedaan. Het waren nobele woorden en daden, waarbij men elkaar toch nooit helemaal als vrijen en gelijken aanvaardde. Het was de verhouding en houding van de zekere voor de onzekere, de wetende voor de onwetende, de bezitter van eruditie en inzicht voor de arme, van die rijkdom verstoken. De moderne humanist doordent de vrijheid en de gelijkheid van alle mensen als scheppende wezens. En hij tracht die vrijheid en gelijkheid naar zijn krachten tot werkelijkheid te maken. Het menselijk bestaan als zelfbestemming, dat is een ongehoorde levensopvatting en levenspraktijk, waarmee we nog maar aan het allereerste begin staan en waarvan de invloed op de enkeling en op de samenleving slechts vermoed kan worden. Daarom heeft Van Praag het moderne humanisme meer dan eens een echte revolutionaire idee, een echte revolutionaire praktijk genoemd.

DAT humanisme heeft ons nog maar nauwelijks aangeraakt. We zien er iets van, we

proberen er iets mee. Soms opent zich voor onze geest een perspectief, soms verwerkelijk zich iets. Maar wat zijn onze ervaringen met deze vorm van gewoon menselijk leven tegenover zovele eeuwen van angst om het ermee te wagen? En hoe diep zit die onzekerheid in ons, die onvrijheid, gekleurd door de burgerlijkheid die in het Westen de toon aangeeft. Een van de dingen die aan Van Praag gedurende de vele jaren waarin hij het Verbond heeft bestuurd moeilijk moet zijn gevallen, is het gemak waarmee soms het moderne humanisme als vanzelfsprekend wordt opgenomen in de Nederlandse traditie van verdraagzame vrijzinnigheid en zodoende in zijn ware betekenis wordt miskend.

MAAR bij het afscheid van Van Praag als algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond is ook duidelijk, dat er in die vele jaren waarin hij aan het Verbond leiding gaf de idee van het moderne humanisme enige gestalte is gaan aannemen in denken en doen. De kracht en de inspanning die daarvoor nodig zijn geweest, kunnen we slechts bij benadering vermoeden. Dat maakt onze dankbaarheid, waaraan op dit moment uitdrukking mag worden gegeven, slechts groter.

KRITISCH ALLERLEI

Strijdbaar

DE Osservatore Romano, het dagblad van Vaticaanstad, meent dat de gisting onder de rooms-katholieken in Nederland voortvloeit uit de strijdbare religieuze houding van de Nederlanders. De Nederlandse rooms-katholieken, zo schrijft het blad, hebben altijd gestreden ter verdediging van hun geloof en bekommeren zich er meer dan anderen om hun godsdienstig erfgoed aan te passen aan de tijdsomstandigheden. Na de geschiedenis van het katholicisme in Nederland geschetst te hebben, prijst de Osservatore de kerk in Nederland om haar vitaliteit. Het blad schrijft dat er 5.000 Nederlandse missionarissen in de hele wereld werkzaam zijn en dat er in Nederland gemiddeld één priester is op de 2.800 gelovigen. De Nederlander hecht veel belang aan de godsdienstige praktijk van alledag en hieruit viel de huidige gisting te verklaren. In Nederland is het geloof een bezit dat gehoeid en verdedigd moet worden. Dit besef brengt op een bepaald ogenblik de dwingende noodzaak met zich mee het godsdienstige erfgoed aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. Aldus dit blad, dat ook wel eens anders heeft geschreven. Maar dat hervorming een geloof inderdaad agressiever kan maken, dát heeft inderdaad het protestantisme getoond!

Steeds hoger

KAMERVOORZITTER Van Thiel maakte een vergissing deze week, die de indruk wekte alsof hij het woord wilde geven aan hogere machten. Hij dacht, dat er nog iemand wilde spreken, maar toen dit niet het geval was, bleef hij midden in zijn zin steken. Het laatste had de heer Abma (SGP) het woord gevoerd en dus was het er weer bijbels aan toegegaan. Voorzitter Van Thiel: Het woord is nu aan de Heer... En daarop bleef het muisstil: er kwam niemand meer, natuurlijk.

Levenslied

DE familie Siers uit Groningen heeft in de Volkskrant onthuld, dat er een plezierig grienen bestaat en een heerlijk huilen. Zij betreurt dat er veel te weinig 'smartlappen' worden gebracht door radio en televisie. 'Wel steeds meer kijkgeld betalen, maar betere programma's ho maar. Allemaal ellende op de buis, Vietnam, Biafra, de Fabeltjes Krant en andere rampen, maar programma's, waar je nu eens lekker om kunt grienen, nee! Wel blote mensen op het scherm, echter geen goed geklede zangeressen. Waarom komen Gert en Hermien, Johnny Hoes, de Zangeres Zonder

Naam, deze Mien Oostvogel, etc. niet vaker op de TV? Of moet hier een eigen omroep voor opgericht worden? Wij melden ons dan hierbij als lid aan.' Er bestaat kennelijk een prettig medelijden en een irriterend lijden. Om over na te denken.

De pil

GEBRUIK van de pil voorkomt drankmisbruik, aldus bericht de heer L. Tans. Tot deze merkwaardige bevinding kwam de afdeling Sociale Zaken van de stad Keulen. De pil wordt daar op aanvraag gratis verstrekt in zwak sociale gezinnen. Na enige tijd al ontdekte de Keulse dienst dat de mannen van vrouwen die de kosteloze pil gebruiken, van de drank af raakten. Voorheen brachten ze halve en zelfs hele dagen in cafés door. Al het huishoudgeld dat er nog was, werd daar uitgegeven. Uit een enquête bleek dat de mannen nu weer thuis durven te blijven. Ze hadden, zeiden ze, hun heil in de kroeg gezocht uit vrees dat als ze thuis bleven er nog verdere gezinsuitbreiding zou komen.

Het oor

NAAST het Alziend Oog bestaat er nu ook een Alhorend Oor. Beide zijn 'van christelijken huize'. De ledenvergadering van de christelijke Wilhelminaschoolvereniging in Noordwijk heeft boos de voorzitter van het schoolbestuur ter verantwoording geroepen, omdat hij het goed had gevonden dat het schoolhoofd de onderwijzers afliuisterde. Dit deed hij door middel van een installatie die bedoeld was voor het omroepen van boodschappen. Een van de onderwijzers ontdekte dat het schoolhoofd ook kon horen wat in de klas werd gezegd. Hij eiste dat de installatie zo zou worden comple-

teerd dat door middel van een lampje de onderwijzers konden merken dat ze werden afgeluisterd. Dit werd geweigerd. De betrokken onderwijzer had ontslag genomen. Anderen volgden zijn voorbeeld. De ouders zitten nu met de kinderen!

Snel

HOE de mensen er aan komen, dat ze in Den Haag niet snel kunnen werken is een raadsel. In 1963 werd besloten een nationaal monument ter nagedachtenis aan koningin Wilhelmina op te richten. Na zes jaar heeft een commissie over het vraagstuk advies uitgebracht. Daarna heeft de regering niet geaarzeld. Bliksemsnel installeert minister Beernink een nieuwe commissie, die zal moeten adviseren wie de opdracht krijgt. Het is niet de bedoeling de Sociaal Economische Raad in te schakelen. Wel moet er nog een pleintje gemaakt worden in Den Haag. Ook daar zal wel een commissie voor nodig zijn. Niettemin neemt men in politieke kringen aan, dat - als het kabinet Vondeling-Van Mierlo dan niet te lang aarzelt - het monument omstreeks 1975 gereed zal zijn. Aldus de Volkskrant, en wat zou men er aan kunnen toevoegen?

Agitator (1)

DE BBC heeft talloze protesten van televisiekijkers ontvangen naar aanleiding van een tv-toneelstuk waarin Christus als een agitator werd afgeschilderd en waarin ruwe scènes plaatsvonden bij het kruis waaraan hij stierf. Anderhalf uur lang werd de BBC overstroomd met telefoontjes na de uitzending van 'De mensenzoon'. De mensen die opbelden vonden het stuk 'godslasterlijk' en een aantasting van de gangbare Christelijke voorstellingen omtrent Jezus en zijn kruisdood. Maar meer dan het geweld scheen de dialoog de kijkers geschokt te hebben. Op een gegeven moment schreeuwt Petrus tegen Jezus: 'Smeer 'm, wegwezen, gek. Ze moesten je opsluiten.' Jezus ant-

woordt: 'Gek? Gelijk heb je - ik ben stapelgek.'

Agitator (2)

DE tv-recensenten hebben het stuk in het algemeen gunstig beoordeeld. Robert Ottoway, van de Daily Sketch, noemde het 'ontzettend opwindend, fantasierijk en levendig.' En Peter Black van de Daily Mail, schreef: 'De meest belangrijke prestatie van het stuk was dat het iets opriep van wat het moet geweest zijn: een onbekende, haveloze, prediker, in het hart van een bezet land voor het eerst te horen verkondigen dat men... zijn vijand lief moest hebben.' Maar wat zijn vrienden betreft scheen deze Jezus nogal geïrriteerd, want zo snauwde hij zijn leerlingen toe: 'Gebruik je stomme hersens'.

Sex

MINISTER Luns - op het Pastoraal Concilie 'kardinaal Luns' genoemd, vanwege zijn besprekingen met de paus over het Nederlands katholicisme - smaalde zes jaar geleden op de uitvoerigheid van regeringsprogramma's. Hij moest lachen om de paragraaf 'Krachtige bestrijding van de pornografie' en zei: 'Ik mis smartelijk een paragraaf over een krachtige bestrijding van de homoseksualiteit'. Lezers met een goed geheugen herinneren - aldus de Volkskrant - met een verwijzing naar het feit, dat het COC koninklijke goedkeuring is geweigerd, hetgeen er op duidt, dat de heer Luns niet heeft stil gezeten. De heer Luns vindt het Gereformeerd Politiek Verbond aan zijn zijde. De Generale-Verbondsradaat heeft in een brief aan de NVSH laten weten, dat het GPV 'uw streven naar vermogen' wil bestrijden. Als reden wordt opgegeven: 'De Bijbel leert dat hoereers, overspelers, schand-jongens en knapenschen- ders het Koninkrijk Gods niet zullen beërven (1 Kor. VI, 10). De leden van het GPV - en niet alleen zij - willen echter dat Koninkrijk Gods wel deelachtig worden.'

Over schrijven

*Voor de ander is schrijven
weer jong zijn en
zwemmen moeten leren*

*of zoiets als
zelf je overhemd strijken*

*en soms ook wel
de postzegel die nog ontbrak
eindelijk in je album kunnen plakken*

*(een kenner ontdekt dan later
een lichte beschadiging)*

REMCO CAMPERT

(Uit: Mijn leven's liederen, uitgave Bezige Bij, Amsterdam)

Samen oplopen

HET VERTREK van Van Praag als voorzitter van het Humanistisch Verbond kan leiden tot allerhande bespiegelingen over de periode waarin hij het Verbond geleid heeft. Ik voor mij geef er de voorkeur aan om een ogenblik bezig te zijn met de gezamenlijke vragen waarop hij het perspectief geopend heeft.

IK kies er een enkele uit; waarbij ik niet uit het oog verlies dat deze paar woorden bestemd zijn om Van Praag bij dit afscheid te huldigen. Ik wil proberen dit te doen door een paar stadiën met hem op te lopen en iets te berde te brengen dat ons beiden – en ons niet alleen – bezig houdt. Ik laat de vraag naar de 'God van Abraham, Isaak en Jakob' even rusten, hoewel we die vraag niet begraven kunnen. Maar het is een vraag, die alleen in het leven gesteld en alleen in het leven beantwoord kan worden en altijd voorlopig beantwoord. Een vruchtbaarder uitgangspunt voor een kort gesprek onderweg lijkt mij de door ons beiden beaamde vaststelling, dat de goden de wereld verlaten hebben. Of liever gezegd: dat wij in het proces van analyse van de werkelijkheid (de mens inbegrepen) de goden herkend hebben voor wat ze zijn: spiegelbeelden van onze verlangens, van onze angsten en van onze onzekerheden, die wij in een bovenmenselijke macht verheven hebben. Door de ontdekking, dat wij in de goden onszelf tegenkomen, is het mogelijk geworden achter de spiegel te kijken en is de weg vrij gekomen voor een onbevengende exploratie van de menselijke werkelijkheid. De humanist Van Praag en de christen zullen het samen erover eens zijn, dat de verdrijving van de (af-)goden een goede zaak is, hoe wij deze gebeurtenis ook verder omschrijven: als secularisatie, als de-sacralisering, als de komst van de mondige mens. Wat mij echter hevig benauwt, is het volgende: de goden zijn wel vertrokken maar de demonen zijn gebleven; alleen onherkenbaar geworden. Ik bedoel dit: in beginsel is het een bevrijding wanneer de verantwoordelijkheid voor de gang van mens en mensheid aan de goden onttrokken wordt en bij de mens zelf komt te liggen. Maar dan moeten we wel eerlijk zijn en geen verantwoordelijkheden verdonkeremanen. Het houdt immers ook in, dat al wat in de gang van mens en mensheid negatief te beoordelen is, tot de menselijke verantwoordelijkheid behoort. Welnu, op dit punt ben ik er nog niet zo zeker van dat de mens zijn mondigheid aanvaardt.

WIE de goden verdrijft, kan de demonen niet laten blijven. Toch gebeurt dit en wel overal waar met een beroep op fataliteit, onvermijdelijkheid, overmacht, op 'mensenwerk' dat noodzakelijkerwijs onvolmaakt en ontoereikend is, bestaande onvrijheid aanvaard wordt. Die fataliteit enz. vervult dan de rol, die eertijds de machten en demonen speelden: het alibi voor machteloos toezien. Als wij onze eigen goden gemaakt hebben, dan hebben wij ook onze eigen duivels gemaakt. En als wij ons van de enen bevrijden, dan ook van de anderen. Wij kunnen dan geen genoeg nemen met een beroep op historische processen en structuren, op welke geseculariseerde demon dan ook, om onrecht, onvrijheid enz. goed te praten. Wie zich neerlegt bij het onvermijdelijke van de onvrijheid, weigert zijn mondigheid te aanvaarden, en voert langs een omweg de demonen

houtsnede Han Krug

weer in. De goden zullen dan wel volgen, en waarschijnlijk juist in de gedaante van demonen.

NU humanisten en christenen elkaar langs vele omwegen ontmoet hebben in de onvervreemdebare verantwoordelijkheid van de mens voor zichzelf en zijn medemensen, moeten we ook tezamen verder gaan en het Kwaad (de demonen) te lijf gaan, door het te ontmaskeren als de kwade die wijzelf zijn. Ik vermoed, dat wij nog een heel eind weegs samen moeten afleggen om de volle omvang en zwaarte van deze de-mystificatie van de 'Boze Man' te ontdekken en van elkaar te leren hoe de vervreemde menselijke boosheid de menselijke vrijheid bedreigt – en vervolgens die bedreiging te keren waar en wanneer die de kop opsteekt (dat is overal en altijd).

DAT we deze en soortgelijke vragen voortaan als gezamenlijke opdracht beschouwen en ook heel concreet aanpakken, is voor een niet gering deel te danken aan het stugge werk door Van Praag verricht. Hij moge het als een bewijs van achting zien dat bij zijn huldiging juist deze zware zaken ter tafel kunnen komen.

DANIEL DE LANGE

Het christendom is begonnen te leren, dat er geen eenheid komt door de ene kerk met de andere te combineren, maar door de radikale verandering van kerken door hervorming en vernieuwing.

Dr. MICHAEL RAMSEY
Aartsbisschop van Canterbury

Nu Mens en Wereld deze keer in het teken staat van het naderend congres en het afscheid van Van Praag als algemeen voorzitter, ligt het, dacht ik, zo'n beetje in de lijn, dat ik het cursiefje ook overgiet met een afscheidssausje.

Niet mijn eigen afscheid, zover is het nog niet. 'k Heb net nog eens nagekeken in mijn plakboeken, wanneer ik ermee begonnen ben, met deze stukjes. Eerst op de voorpagina, later hier.

Dat was in mei 1961, met een prachtig plan: interviews met allerlei Humanisten, die ik de stereotype Plesman-vraag voor zou leggen: 'Wie ben je en wat doe je?' Met hun foto eronder.

Allerlei mensen gingen onder 't mes. 'k Geloof niet, dat ze het erg leuk vonden altijd. 'Geen persoonsverheerlijking,' zeiden ze dan. Nu beeerde niemand, dat ik ze zou gaan verheerlijken, maar goed, als ik er lang genoeg mee was doorgestaan, zou de voorzitter, toen nog enige voorzitter, zonder praesidium, zeker ook aan de beurt gekomen zijn. 'Wie ben je en wat doe je?' Ja, ik mocht al 'je' zeggen in die tijd, maar waarschijnlijk zou Van Praag wel wat vreemd hebben opgekeken bij die vraag, zoals ik, denk ik, ook wel heel erg geaard zou hebben met het stellen ervan.

Om namelijk een beetje thuis te raken in de gang van zaken bij het Verbond, mocht ik een tijd lang allerlei vergaderingen als toehoorder bijwonen. Daar leerde ik de verschillende mensen kennen, die voor mijn stukjes in aanmerking kwamen, ik hoorde ze praten en ik begreep er niets van, geen woord. Eerlijk, 't was meestal volslagen abracadabra voor me. Een heel gekke gewaarwording, ze spraken m'n eigen taal, ik kende alle woorden, maar waar ze 't over hadden, ontging me vaak volkomen.

d'Angremond begreep het, want op een keer zei hij na afloop van de een of andere commissievergadering vol medeleven tegen me: 't Is zeker allemaal Latijn voor je, hè?' Ineens voelde ik me veel minder stom. Aan 't hoofd van bijna al deze vergaderingen troonde Van Praag als voorzitter en die wist alles. Soms stond hij van z'n plaats op en liep heen en weer, terwijl hij een betoog hield, waarvan ik sterk vermoedde, dat het dat absoluut was. Als hij mij op zo'n moment gevraagd had: 'Wie ben jij eigenlijk en wat doe je hier?' was ik op slag door alle vloeren heengegaan, tot in de kelders van het Erasmushuis, maar dat deed hij nooit.

Hij was altijd erg vriendelijk tegen me en ook al geloofde hij misschien niet in m'n interviews, hij heeft het nooit laten merken. Daar was ik hem heel dankbaar voor, want zelf geloofde ik er wel in. Ik had echt het gevoel, dat het nuttig was, wat ik deed en of ik daar nu gelijk in had of niet, ik heb er in ieder geval zo'n inzicht door gekregen in wat er in het H.V. te koop is en ik heb er zoveel interessante mensen door leren kennen, dat ik het nog steeds een heel waardevolle periode in mijn leven vind. Op 't congres zie ik ze weer bijna allemaal en dan begroeten we elkaar als oude bekenden. Ook Van Praag en zijn vrouw. We kennen hen nu heel goed en we hebben hen beiden nog meer leren waarderen, dan ik vroeger heb kunnen vermoeden.

En daarom, wie ben ik, dat ik zeggen kan, wat hij gedaan heeft. Nee, dat laat ik liever aan anderen over.

In een gesprek met Prof. Dr. J. P. van Praag werden de vragen gesteld door onze hoofdredacteur, terwijl van het gesprokene een stenogram werd vervaardigd door onze redactiesecretaris. Dit laatste vormde de basis voor de hieronder volgende tekst. Het tweede deel van dit interview zal verschijnen in Mens en Wereld, nummer 11. Het was ons een behoefte naast degenen, die Prof. Van Praag in dit nummer huldigen, ook hem zelf aan het woord te laten.

JE wordt in deze weken van vele zijden gehuldigd en weet dus hoezeer je jarenlange arbeid wordt gewaardeerd, maar je moet daar dan enigszins passief tegenover staan. We wilden je graag ook zelf aan het woord laten over de laatste vijftientig jaar. Wat zijn je belangrijkste motieven geweest om de stoot te geven tot oprichting van het Humanistisch Verbond?

ER waren, denk ik, twee hoofdredenen. Het belangrijkste voor mij was het versterken van het zelfbewustzijn van de buitenkerkelijke mens. Functioneel met deze gedachtengang verbonden was de gelijkberechtiging der niet-kerkelijke Nederlanders met de leden van een kerkgenootschap. Dit laatste niet om die gelijkgerechtigdheid alleen of als zodanig, maar ter versterking van het zelfbewustzijn. Dit hing samen met gedachten over mijn ervaringen tijdens de oorlog. Wat mij toen trof was het feit, dat de mensen zo weinig geestelijke weerstand hadden. Ik was een pacifist, maar in die zin, dat ik actie voorstond voor geestelijke weerbaarheid. Dit is niet hetzelfde als 'niets-doen'. Ik heb ervaren, hoe allerlei mensen in die bezettingstijd direct of indirect tot zo'n psychische en geestelijke weerbaarheid kwamen: er was een opleving van vele gedachten en idealen, die je voor dood of zieltogend had gehouden. Er waren vormen van intense samenwerking en ook – zij het bij een minderheid – een versterking van de innerlijke weerstand tegen de nazi-terreur. Die heeft een diepe indruk gemaakt. Ik zelf was daardoor niet verrast en had sinds 1933 weinig illusies gehad. Maar ik heb aan den lijve ervaren, dat je door eigen geestelijke kracht in zo'n situatie moet weten, waar je behoort te staan. Er was in dit opzicht niet zoveel verschil tussen kerkelijken en onkerkelijken. Maar toch was er in de kerken een centrum, van waaruit haar leden zich zouden kunnen regenereren. Mijn bezorgdheid over de buitenkerkelijken kwam voort uit het feit, dat zij zo'n centrum niet hadden.

HET was toch niet zo, dat zij eerder dan de kerkelijken bereid waren voor de nazi's te zwichten?

NEEN, Lees hierover de gedachtewisseling, die ik daarover met Malik heb gehad in internationaal verband. Slechts minderheden waren echt weerbaar. Ik had de gedachte, dat een Humanistisch Verbond, zoals ik mij dat voorstelde, een centrum van geestelijke kracht kon zijn van waaruit ook na de oorlog – als andere dingen de inzet van onze persoonlijkheid zouden vragen – een soort inspiratie kon uitgaan. Het ging dus om waarborgen – voorzover je daarvan kunt spreken – met betrekking tot de menselijke waardigheid en de menselijke creativiteit.

HAD de strijd, die je voerde tegen wat 'nihilisme' werd genoemd, voornamelijk een ethische basis?

ZO zou ik het niet willen noemen. Ik denk dat het meer om de gehele menselijke existentie ging, dan om de moraal apart. Kijk, in het algemeen weten de mensen, wat zij zouden behoren te doen, maar de vraag is, waar zij de kracht moeten vinden of moeten wekken om het te doen. Voor het morele handelen is een sterke persoonlijkheid nodig. Het sterke Ik is altruïstisch, en die kracht moet worden opgewekt. Een groot deel van ons werk moet er op worden gericht het gevoel te geven van 'We zijn iets' en de verlegenheid te overwinnen omtrent ons humanisme. Zo heb ik ook altijd de geestelijke verzorging gezien: het geven van zelfbewustzijn aan mensen, die aan zichzelf twijfelen.

IK heb altijd de indruk gekregen, dat je je zelf het meest betrokken voelde bij het praktisch humanisme, het geven van geestelijke en morele bijstand, het verdrijven van het gevoel van eenzaamheid, het wekken van een gevoel van sociale verantwoordelijkheid.

houtsneede Han Krug

DAT is zo. Ik heb er veel gewicht aan toegekend. De idee van de geestelijke bijstand is – zo zou je kunnen zeggen – door mij zelfs 'uitgevonden'. Maar als een functie naast andere, zoals de vormingsbijeenkomsten en dergelijke. Ik heb het hele leven in de gemeenschappen, het gesprekswerk bijvoorbeeld, ook als belangrijk gezien voor het wekken van het zelfbewustzijn, dat een mens nodig heeft. De geestelijke verzorging heeft daarbij een bijzondere aandacht gekregen omdat zij lag op het terrein van de strijd voor gelijkgerechtigdheid. Daarom moest je je er veel mee bezig houden.

Maar van het begin af aan hebben wij ook veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van de humanistische gedachtenwereld: denk maar aan de stichting Socrates, de radio-uitzendingen en later de televisie, het deelnemen aan forums, aan sociale bezigheden, de vernieuwing van de openbare school, de beïnvloeding van de openbare mening door verklaringen van het H.V., het uitgeven van brochures, het verzorgen van de publiciteit door middel van onze eigen organen, het versterken van het zelfbewustzijn door mensen taken te geven in plaatselijke gemeenschappen. Je kunt je in een wijder perspectief gezien niet ontplooiën dan in sociale structuren. Dit wil niet zeggen: in een soort stichtelijke sfeer over gemeenschappen praten, maar wel dat mensen alleen in een gemeenschap kunnen functioneren. Zelfs als een mens zich verzet tegen een vorm van gemeenschap is dat functioneren in die gemeenschap.

JE zag dat kweken van zelfbewustzijn, levensmoed en overtuiging niet voldoende in de oude vrijdenkersbeweging? Daar was inderdaad het element van sociale strijd sterker. De Dageraad speelde een rol in de klassenstrijd. Heb je je tot die kringen minder aangetrokken gevoeld?

IK zou uit mezelf daarover niet begonnen zijn, maar nu je het vraagt: ja, ik had het gevoel dat de benadering van de oude Dageraad niet meer modern was, dat er te veel energie werd gericht op strijd tegen de kerk en haar macht, en dat dit meer appeleerde aan het minderwaardigheidsgevoel van buitenkerkelijken dan aan hun zelfbewustzijn. Vandaar misschien dat er geen groei kracht meer in zat. Ik heb me echter nooit tegen die beweging opgesteld, want in het verleden waren haar werkzaamheid en haar 'aanpak' niet zonder gewicht. Maar bij het streven naar gelijkgerechtigdheid was het onvermijdelijk dat je je een taak stelde naast de kerken. Dat bracht grote moeilijkheden mee, die we nooit uit de weg zijn gegaan, zoals inzake organisatie van onze geestelijke verzorging. De eerste tien of vijftien jaar heeft die strijd voor gelijke rechten misschien de grootste energie van ons opgeëist. Maar ik heb nooit zozeer de behoefte gehad, de kerken te bestrijden, wel allerlei dingen in de kerken, die je overigens in allerlei organisaties moet bestrijden, desnoods ook in ons eigen verbond. Ik heb altijd gewild, dat we uit een oogpunt van zelfbewustzijn een eigen plaats naast de kerken zouden innemen. Ik zelf sta zover buiten de godsdienstige gedachtenwereld, dat ik nooit behoefte heb gehad, me tegen de kerken af te zetten. Ik ben niet godsdienstig opgevoed, ik heb van buiten tegen de kerken aangekeken. Als mensen daarbinnen hun geestelijk heil zoeken, zonder hun geloof aan anderen te willen opleggen is dat naar mijn mening hun goed recht. Maar ons moet men gelegenheid geven, ons werk te doen, zo heb ik altijd gemeend. En dit alles staat in betrekking tot wat ik het aankweken van ons zelfbewustzijn heb genoemd. Een tweede punt is of ik tevreden ben. Ik ben dat niet zo gauw. Maar anderen kunnen beter dan ik zelf oordelen over wat er bereikt is. Maar wat gelijkberechtiging aangaat, zijn wij geloof ik succesvol geweest.

MEEN je, dat het meer zou moeten gaan om een levensbeschouwing en levenshouding dan om een wereldbeschouwing?

Prof. Dr. J. P. van Praag

IK vind de ontwikkeling van een wereldbeschouwing ook erg belangrijk. Bij de oude vrijdenkers was het element van klassebewustzijn, vooral door de toenmalige omstandigheden, sterk op de voorgrond gebracht, er was een opvoeding tot klassenstrijd. Bij ons stond het sociaal-pedagogische element meer centraal.

DE tijd was ook sterk veranderd: het oude proletariaat hield geleidelijk op te bestaan.

JA, en politieke strijd als zodanig wilden we aan de politieke partijen overlaten. Wij wilden ons meer richten op de revolutie, die naar vernieuwing van de mens in de wereld streeft, op de existentiële revolutie, op het scheppen van een ontmoetingspunt voor progressieve mensen, die zowel liberaal als socialist konden zijn. Maar in vele kwesties hebben wij toch radicaal stelling genomen. In de eerste discussies daarover hebben wij uitspraken gedaan, die velen in het congres té radicaal vonden, over Indonesië bijvoorbeeld. We stonden op het standpunt van de zelfbeschikking. En juist omdat ons eigen land hierbij betrokken was voelden wij ons beter tot oordelen bevoegd en vrijer in onze kritiek dan wanneer het om andere landen gaat, om Amerika bijvoorbeeld.

HET is logisch, dat het H.V. geen politieke organisatie wilde zijn. Maar een organisatie naast de kerken, wordt dat geen 'zuil'? Ik denk hierbij aan hetgeen Noordenbos eens heeft gezegd: 'Het wordt ook een kerkje'.

DAT het Verbond bepaalde functies vervult, die ook de kerken hebben, betekent toch niet dat het Verbond een 'kerkje' is. Het verschil bestaat allereerst in het feit, dat het Verbond natuurlijk geen leertucht kent, al is er een geestelijke samenhang. Wij zijn geen geloofs-gemeenschap, erkennen geen openbaring. Een sociaal-pedagogische functie hebben wij wel. En wat het begrip 'zuil' aangaat: als je een eigen overtuiging hebt moeten er organen worden geschapen om die te dienen. Oorspronkelijk had het woord 'zuil' een positieve betekenis: een van de pijlers, die het gebouw van de Nederlandse samenleving schragen. En zo beschouwd behoeft je je niet te schamen, een zuil te zijn. Dit begrip geldt natuurlijk niet voor het oprichten van partijen, vakbonden e.d. Maar wel voor het stichten van humanistische opvangbureaux, vormingscentra enz. Dat zijn namelijk dingen die met je levensinzicht samenhangen, en dat is wat anders. Je moet taken vervullen en dat kan je op deze grondslag. Maar je moet samenwerking met andere 'zuilen' op allerlei gebieden nooit uitsluiten. En bij de strijd, die je moet voeren (ook dus tegen bepaalde elementen in kerken en godsdiensten) moet altijd de overweging gelden, dat er mogelijkheid tot samenwerking blijft. Persoonlijk heb ik - zo geloof ik - wel invloed gehad op de evolutie in de katholieke kerk in ons land, door discussies, die niet mals waren. Er werd altijd duidelijk gezegd, waar het op stond. In zoverre zijn wij zeer strijdbaar, maar altijd zo dat mogelijkheid tot samenwerking openblijft. Er blijkt nu ook duidelijk een nieuwe fase te zijn aangebroken in de verhouding tussen kerkelijken en niet-kerkelijken.

WANNEER katholieken en protestanten in de oecumene samenwerken hebben zij samen in

leerstelling meer gemeen dan christenen en humanisten. Naarmate in de kerken het humanisme voortdringt ontstaat er toch een antagonisme.

DAT antagonisme heeft een ander karakter gekregen. Naarmate de kerken zich humaniseren treedt binnen hun muren kritiek naar voren op datgene, wat ook wij hebben afgekeurd. Er zijn allerlei variaties in kerken, en er is een groot verschil tussen Nederlandse en Italiaanse katholieken. Als we samenwerken beogen wij die elementen te bevorderen, die menselijke zelfbestemming, zelfbewustzijn en solidariteit in de beste en meest open vorm tot hun recht laten komen. Het is waar dat katholieken en protestanten principieel meer met elkaar gemeen hebben dan met ons. Voor hen beiden zijn openbaring, godsgeloof en evangelie uitgangspunten, en voor ons niet. Maar zodra je in concreto met elkaar praat vinden wij in bepaalde katholieke kringen meer contact dan met protestanten. Bij de katholieken heeft het menselijke en natuurlijke meer een eigen plaats dan bij de orthodoxe protestanten. Tenminste zo was het, je kunt nu bijna niet meer zeggen, hoe het thans is. Er heerst in de kerken de grootste onzekerheid. Vóór 1954 stonden de katholieken het meest tegenover ons, althans officieel, nu zijn er meer contacten met de katholieken dan met de hervormden. Dat heeft zijn oorzaken, maar het zou te ver gaan, daarop nu in te gaan.

IK zou graag nog wat meer spreken over wereldbeschouwing en filosofie. Laten we even pauzeren.

CENSUUR

MEDE in verband met toenemende censuur op 'erotische' tentoonstellingen, beeldende kunst en particuliere brieven schreef ik aan de Officier van Justitie te 's-Gravenhage de volgende brief: 'Uw uitlatingen tegen de heer Postma te Rijswijk, zoals deze zijn vermeld in het nummer van 3 april j.l. van Het Vrije Volk doen mij denken aan een gezegde van Erich Fromm: 'Er is waarschijnlijk geen verschijnsel te vinden, dat zoveel destructieve gevoelens in zich bergt als de 'zedelijke verontwaardiging', die de mens in staat stelt, innerlijke afgunst of haat onder het mom van deugd op zijn omgeving af te reageren. De 'verontwaardigde' verschafte zich de dubbele bevrediging, tegelijk een ander als 'inferieur' te kunnen verachten en behandelen en zichzelf van het aureool der zedelijke superioriteit en rechtvaardigheid te kunnen voorzien'. Hieraan verbind ik ook namen als Ridder van Rappard te Gorinchem en de Utrechtse politierechter Klaver. Toch beschouw ik het door uitlatingen als de uwe in de openbaarheid komen van dergelijke praktijken wel als zeer nuttig omdat daarmee de noodzakelijkheid wordt aangetoond dat we bij de progressief politieke partijen aandringen op: 1. het nagaan van onze wetgeving op alles wat met deze wetten nog steeds mogelijk is; 2. het nagaan bij de overheidsinstanties, welke exclusieve functies daar nog worden vervuld, waarmee godsdienstige en maatschappelijke standen zich kunnen handhaven.

J. DIJKSTRA

GRIEKSE KERK

POLITIEK INSTRUMENT

'DE Grieks-orthodoxe kerk compromitteert zich momenteel op bijna ongelooflijke wijze in de persoon van aartsbisschop Hieronymos' schrijft 'Sjaloom' over de toestanden in de kerk van Griekenland. 'Er heersen daar middeleeuwse toestanden', betoogt het blad. 'De aartsbisschop heeft geprofiteerd van de militaire staatsgreep van 21 april 1967. Toen het hem ondanks voortdurende druk van het hof te zijnen gunste niet was gelukt een positie als bisschop te verkrijgen wist hij de koning er, direct na 21 april, van te overtuigen dat zijn benoeming tot hoofd van de Griekse kerk voor hem een sterke garantie zou betekenen. Zijn benoeming kwam tot stand met behulp van methoden, die even illegaal waren als de staatsgreep zelf, en tegen de wil van de meerderheid van de synode. Op de dag van zijn 'verkiezing' waren kolonel Papadopoulos en verscheidene officieren de vergaderruimte van de synode binnengedrongen om deze keus door te drukken'.

SJALOOM vertelt hoe sinds de willekeurige benoeming van mgr. Hieronymos tot hoofd van de kerk de oppositie binnen de hiërarchie voortdurend is toegenomen. Deze is beantwoord met repressieve maatregelen en 'dictatoriale' beslissingen van de aartsbisschop en zijn vrienden in de militaire regering. Het blad noemt Hieronymos een ontwikkeld en ambitieus man, die open staat voor bepaalde hervormingen maar conservatief van aard is, en zich dikwijls meer door politieke dan religieuze motieven laat leiden. Op 12 december 1967 liet hij een decreet aannemen dat een 'tribunaal' binnen de kerk instelde dat dezelfde macht heeft als een krijgsraad; de uitspraken ervan zijn bindend en het heeft de macht elk lid van de geestelijkheid uit zijn ambt te zetten zonder dat deze zich kan verdedigen, zonder bewijzen, alleen op grond van een 'verdachte reputatie'.

'HET is niet onbelangrijk', aldus het blad, 'hier te vermelden dat mgr. Hieronymos koning Konstantijn zonder aarzelen liet vallen op 13 december 1967, toen diens poging tot een 'tegenstaatsgreep' een mislukking bleek. Dit heeft de koning hem nooit vergeven. Mgr. Hieronymos heeft geen reden de koning te steunen. De kolonels boden hem dat, waarvan hij altijd had gedroomd: de positie van alleenheerser in de kerk, én de mogelijkheid om door middel van de kerk een hele reeks nationale activiteiten te beheersen. Door gebruik te maken van de nieuwe procedure, ontwikkeld na de staatsgreep, is hij er nu al in geslaagd de benoeming te forceren van dertig nieuwe bisschoppen, die allemaal hem, en de junta, steunen. De nieuwe kerkorde, waaraan hij werkt, zal zijn eigen invloed nog uitbreiden, en ook de invloed van de 'Zoë'-groep, die in Griekenland dezelfde rol speelt als 'Opus Dei' in Spanje'.

houtsnede Han Krug

Dag van Praag!

VAN PRAAG weg bij het Humanistisch Verbond. Voor zeer velen, zowel binnen als buiten het Verbond, zal het een idee zijn waaraan zij eerst geleidelijk zullen wennen. Doordat hij van de oprichting af bestuurslid en praktisch direct al voorzitter is geworden, heeft hij de 'image' van het Verbond in zeer belangrijke mate bepaald. Hij is gewoon het Verbond! Daarom vooral is zijn afscheid heel bijzonder; een soort amputatie. Het Verbond verliest een stuk van zich zelf.

OP het a.s. congres (16 t/m 18 mei) in Utrecht zal de zaterdagavond gewijd worden aan dit afscheid. Daarbij zal zeker de betekenis van Van Praag voor het humanistisch denken, voor de emancipatie van de buitenkerkelijke, ja, voor wat niet al, belicht worden. Zonder enige overdrijving kan geconstateerd worden, dat hij dient te worden gerekend onder de 'erflaters van onze beschaving', om een woord van Jan en Annie Romein te lenen. Ik wil die kanten van onze scheidende voorzitter hier niet ook belichten bij wijze van voorfilm voor het congres. Hier had ik aandacht willen vragen voor zijn functie als voorzitter en de manier waarop hij als mens in die functie werkte.

EEN VOORZITTER van het Verbond heeft, grof bezien, een vierledige taak. Hij zit de h.b.-vergaderingen voor en probeert dus leiding te geven aan dit team van vrijwilligers met topfunctionarissen. Hij draagt de gedachten van het Verbond uit door middel van de radio en de T.V., in interviews voor kranten en in vele spreekbeurten voor gemeenschappen en gewesten. Hij vertegenwoordigt het Verbond naar buiten; tegenover de overheid, maar ook in panels, gesprekken, forums e.d. met 'andersdenkenden'. Tenslotte doet hij dienst als klachtenbus; als adres voor de brieven van 'Maar, meneer...', doorgaans van leden, maar ook van 'diehards', die met bijbelteksten blijven aantonen dat het Humanistisch Verbond een uitvinding is van de duivel zelf. Voor de eerste en voor de vierde taak van die voorzitter, dus voor het leiding geven aan het h.b. en voor het fungeren als kop van Jut, hier enige aandacht.

ZOU men het 'voorzitten' van het h.b. in die vele jaren willen typeren, dan meen ik dat dit het beste kan met de woorden 'bezielend' en 'hardnekkig'. De taak van de leider van de vergaderingen is in overwegende mate de h.b.-leden te bezielen, te enthousiasmeren om zich volledig in te zetten voor het Verbond. Dat nu heeft Van Praag met niet aflatende energie jaren lang gedaan. Men denke daarover niet licht. Om enthousiasme over te brengen op anderen is een hoeveelheid eigen enthousiasme nodig, die er niet onder lijdt, dat telkens stukjes op anderen moeten worden overgedragen. Er is door onze voorzitter steeds weer eigen enthousiasme aangemaakt om anderen te kunnen bezielen en hij is toch niet opgedroogd. Dat alleen al is, gezien de 24 jaar waar het om gaat, een gewoon niet op te brengen prestatie.

VAN PRAAG was in h.b.-vergaderingen, gelijk gezegd, ook hardnekkig. Zelden kwam het voor dat hij over een aan de orde komend punt, niet zijn gedachten had. Zelden ook kwam het voor dat hij niet 3 of 4 oplossingen van het probleem had uitgedacht, met de geest van een shaker, die rekening houdt met iedere moge-

houtsneede Han Krug

lijke tegenzet van zijn wederpartij. Even zelden kwam het voor dat hij die oplossingen prijs gaf; overtuigd, dat hij het veld goed overzag. En gezegd moet worden, dat hij dat meestal deed.

DE KOP VAN JUT

IK weet niet of veel leden van het Verbond idee hebben van deze correspondentie met de voorzitter. Vrijwel altijd zal wel iemand het niet eens zijn met wat het Verbond voor de radio of de televisie bracht; vindt wel iemand dat het Verbond een actie moet ondernemen of juist toen het die ondernam, zijn mond had moeten houden. Van Praag is het geweest, die een sfeer heeft geschapen waarin verontwaardigden, verkeerd begrepenen, goede-raadgevers of doodgewoon bozen, zich natuurlijkerwijs tot hem wendden... en altijd antwoord kregen. 'Nauwkeurig' en 'plichtsgetrouw' zijn, dacht ik, de typeringen voor onze voorzitter wat dit deel van zijn taak betreft. Hij vond en vindt dat iedereen, wat hij ook schreef, antwoord moest hebben en iedereen kreeg dus antwoord; van hem zelf. Hij vond bovendien dat het een 'echt' antwoord moest zijn; niet in de trant van: wij zullen rekening houden met uw uiterst belangrijke opmerkingen. En iedereen kreeg dus een echt antwoord; of hij had gevonden dat het mensbeeld van het moderne humanisme verkeerd en het zijne beter was, dan wel dat het Verbond ervoor moest zorgen dat de burgemeester van Chicago aftrad of de Engelse regering meer Afrikaanse kleurlingen toeliet.

MISSCHIEN, Van Praag, heb ik je daarom wel het meeste bewonderd. Ik denk zo, dat ik het geduld niet zou opbrengen en vast en zeker wel eens gewoon geen zin zal hebben in zo'n brief. Bewonderd tenslotte hebben velen je omdat je op een gewone, nooit ingebeelde of hooghartige manier een mens bent gebleven, hoewel je van een formaat bent dat men zelden in zijn leven tegenkomt. Het Verbond zal je zeer missen; ik hoop maar dat wij het klaren.

MGR.

CONGRES-1969

'Beste vrienden, ik heet u van harte welkom op ons 18e congres.' Met deze woorden zal de voorzitter op zaterdagmorgen 17 mei aanstaande om tien uur het tweejaarlijkse congres van het Humanistisch Verbond openen. Eigenlijk begint het al op vrijdagavond. Dan worden in twee afdelingen de verslagen van de secretaris en de penningmeester uitvoerig onder de loep genomen. Op zaterdagmorgen heeft vervolgens de officiële opening plaats als begin van een bespreking gedurende twee volle dagen van een omvangrijke agenda. De behandeling van de agenda wordt zaterdagavond onderbroken door het afscheid van de man, die gedurende tweentwintig jaar de voorzitter is geweest: prof. dr. J. P. van Praag.

ONGEVEER vierhonderd mensen, tweehonderd afgevaardigden van gemeenschappen en tweehonderd anderen, die een gemengd gezelschap vormen van hoofdbestuursleden, genodigden, functionarissen en belangstellenden zullen zich diepgaand bezighouden met het werk van het Verbond. Het belangrijkste agendapunt bestaat uit de behandeling van een beleidsnota. In een rapport van 86 bladzijden heeft het hoofdbestuur een systematische beschrijving gegeven van de taken, die behoren tot het werkterrein van het Humanistisch Verbond: 'Wat moeten we doen? Hoe moeten we het doen? Wie moeten het doen? en Wanneer doen we het?' Het antwoord op de laatste vraag is vooral afhankelijk van de beschikbare mensen en het beschikbare geld. Als we deze dingen met elkaar vergelijken is er helaas sprake van een zorgwekkende wanverhouding tussen de beschikbare krachten en de vele taken, die vanuit de samenleving op het Humanistisch Verbond afkomen. Als u er meer van wilt weten kunt u het zelf nalezen in de beleidsnota¹).

ER zal ook worden gesproken over een aantal voorstellen, die door de gemeenschappen zijn ingediend. De belangrijkste hebben betrekking op het tegengaan van verzuiling, het zoeken van mogelijkheden om meer aanhang voor het Verbond te verwerven, het opnieuw formuleren van de beginselverklaring, het meer aandacht besteden aan het wijsgerige doordenken van het humanisme, het luiden van de alarmklok over het bevolkingsvraagstuk en het invoeren van een procedure, die het mogelijk maakt ook minderheidsvoorstellen uit gemeenschappen in behandeling te nemen op het congres. Tenslotte zullen er een aantal nieuwe hoofdbestuursleden worden gekozen. Dat gebeurt op elk congres. Dit keer heeft deze gebeurtenis een bijzonder accent door de verkiezing van een nieuwe voorzitter, waarvoor mr. M. G. Rood kandidaat is gesteld.

ZO'N CONGRES vormt een hoogtepunt in het leven van het Verbond. Er komen vele oude bekenden, die precies weten hoe alles gaat; er komen ook velen, die nog nooit eerder een congres hebben bijgewoond. Je komt er om een verenigingsplicht te vervullen maar je doet tegelijk een heleboel inspiratie op. De inspiratie, die wij allemaal nodig hebben om thuis méé te doen aan het plaatselijk werk van het Verbond.

J. DE LEEDE

¹) Verkrijgbaar door overschrijving van f 2,50 op girorekening no. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond - Utrecht onder vermelding van: 'Beleidsnota'.

Uitdaging en antwoord (2)

WAT kan er gedaan worden? Een eerste antwoord op deze vraag geeft het project 'Onderwijs en sociaal milieu', samengesteld door Dr. J. H. N. Grandia en uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de Secretarie der gemeente Rotterdam, afdeling Onderwijs, Jeugdzaken en Vormingswerk. Het gaat uit van de gedachte, dat de schoolprestaties niet alleen bepaald worden door de intelligentie van de leerlingen, door de omvang van de leerstof en de wijze waarop die wordt verwerkt, maar dat, als het de kinderen van de maatschappelijke achterhoede betreft, de houding van de ouders en de reactie van de buurt, dikwijls een in negatieve zin de doorslag gevende invloed uitoefenen. Verbeteringen dienen zich dus mede te richten op het uitschakelen van deze laatste factor, indien mogelijk tot haar omvorming tot een positieve.

EEN voorbeeld om de moeilijkheden te illustreren die uit de huidige situatie voortkomen: de vaak gehoorde klacht van de onderwijzer, 'dat kind brengt niets van thuis mee'. Deze verzuchting heeft allereerst betrekking op de manier, waarop het de taal hanteert. Gewone woorden, die in de klas niet te vermijden zijn, worden niet verstaan. De woordenschat, die het kind zelf tot zijn beschikking heeft, is uiterst gering, om nog maar te zwijgen over de uitspraak, die nog op een andere wijze de communicatie belemmert. Zeker, het is mede de taak van de school de kinderen te leren Nederlands te spreken en zich ervan te bedienen, maar bij die pogingen blijkt pas goed welke bijna onoverkomelijke moeilijkheden zich voor kunnen doen. De taal van de onderwijzer is hun volkomen vreemd en als de school in dit opzicht enige hinderpalen uit de weg geruimd heeft, dan blijft de ellende, dat het kind in twee uiteenlopende taalwerelden zich bewegen moet, een eis waaraan alleen uitzonderlijk pientere leerlingen kunnen voldoen. De onderwijzer, die zich inspant om zulk een leerling te helpen, stuit telkens op de heimelijke of openlijke weerstand van het huiselijk milieu. De conclusie ligt voor de hand: zonder stelselmatige beïnvloeding van dat milieu komen we er niet uit, maar effectieve beïnvloeding lijkt een hopeloze onderneming.

ZONDER dat er bijzondere maatregelen genomen worden, zou het dat ook zijn. Wie van het plan, dat hier volgt, kennis neemt, bemerkt, dat de samensteller zich daar bewust van was. In twee stadswijken, op één lijn staande wat de samenstelling van de bevolking betreft, zullen de resultaten van het onderwijs nauwlettend gevolgd en met elkander vergeleken worden. In de ene wordt gewerkt volgens het plan-Grandia, in de andere gaat men door zoals men gewoon was. De bedoeling is duidelijk. Het zal dan mogelijk zijn om objectief vast te stellen of er vooruitgang te boeken is en in welk opzicht. Tevens welke factoren van bijzonder stimulerende betekenis zijn gebleken. Om op de duur over enigszins betrouwbaar statistisch materiaal te kunnen beschikken is het nodig, dat in beide wijken een aantal scholen in het oog worden gehouden. Gedacht is aan een groep van zes kleuterscholen en tien basisscholen. Als de leerlingen dan gedurende een periode van tien jaar worden gevolgd lijkt het mogelijk tot een eindconclusie (die dan de volgende jaren door soortgelijke moet worden aangevuld) te komen.

WAT nu de nieuwe werkmethode op de school aangaat, er wordt gedacht aan stelselmatige begeleiding van de jeugd tussen 3 en 13 jaar. Dit houdt dus in dat een proef wordt genomen met een jaar van voorbereiding tot de kleuterschool. De bedoeling daarvan is om de mogelijkheden 'voor het stimuleren van taalverwerking en taalgebruik' bij driejarigen af te tasten. Zowel voor dit jaar als voor de kleuterschool-jaren geldt dat de leidsters behoefte zullen hebben aan overleg met deskundigen op het gebied van de opvoeding van dit soort kinderen, hun spel- en leermogelijkheden, aan z.g. didactische begeleiders dus, en dat in die behoefte wordt voorzien; dat de moeders van de leerlingen betrokken zullen worden bij het werk op de kleuterscholen om hun meer inzicht te geven in de betekenis van het spel voor de emotionele en intellectuele ontwikkeling van het kind, en vooral ook om hen voor te lichten over spelmogelijkheden in het gezin; dat een speciaal speelleerplan ontworpen zal moeten worden om deze leerlingen geschikt te maken om naar de grote school te gaan en hen op deze voor hen ongetwijfeld moeilijke overgang voor te bereiden.

DE didactische begeleiding van de onderwijzers zal uiteraard voortgezet worden op de bij het experiment betrokken lagere scholen, evenals de omvorming van het leerplan en de verwerking daarvan. Dr. Grandia legt er de nadruk op, dat er bij het opmaken van de plannen intensief overleg met degenen, die met de uitvoering zullen worden belast, gepleegd moet worden en dat deze samenwerking als daar een begin mee is gemaakt een onmisbaar onderdeel van deze onderneming blijft.

NAGENOEG alles wat hiervóór over de werkmethode is meegedeeld, uitgezonderd het aandeel van de moeders, ligt min of meer in het verlengde van proefnemingen op kleinere schaal elders. Principieel nieuw is bij mijn weten de poging om het gezinsmilieu van de kinderen te beïnvloeden, een taak, die uiteraard niet gelegd mag worden op de schouders van hen wier aandacht volledig in beslag zal worden genomen door het werk in de school en wat daar rechtstreeks mee samenhangt. Daar zijn dus andere mensen voor nodig, die bij de ouders belangstelling voor en begrip van wat er in de school met hun kinderen gebeurt, zullen moeten wekken. Een van de mogelijkheden om in dit opzicht wezenlijke vorderingen te maken schijnt

in Engeland – in welke omvang blijkt niet uit het rapport – verwerkelijkt te zijn. Men heeft daar visiting teachers, functionarissen, die een aantal jaren onderwijzer geweest zijn en daarna zijn aangesteld om voor meer dan één onderwijsinstelling een regelmatig contact tussen school en huis te bewerkstelligen en de leerkrachten in te lichten over de huiselijke en zo nodig persoonlijke omstandigheden van hun leerlingen.

HET project-Grandia vraagt echter meer, nl. de levensstijl van het gezin zodanig te beïnvloeden dat dit de houding van het kind tegenover de school en dus ook de resultaten van het leren verbetert. Dan zal ook het een en ander gedaan moeten worden voor de maatschappelijke verheffing van hen, die in sociaal en cultureel opzicht duidelijk achtergebleven zijn. Daar zullen nog andere hulptroepen voor nodig zijn. Gedacht is aan een nauwe samenwerking met de in de wijk werkzame instellingen voor het sociaal-cultureel vormingswerk. Verder zal het vormen en begeleiden van oudercommissies aan de scholen – zij moeten actief bij het schoolleven betrokken worden – ook aandacht vragen. Voor het scholencomplex als boven bedoeld zullen minstens twee pedagogische medewerkers aangetrokken moeten worden, die er een volledige dagtaak aan zullen hebben.

HET rapport eindigt met: 'Gepoogd zal worden in het schooljaar 1968-69 een begin met het onderhavige project te maken'. Dit is inmiddels in zoverre gebeurd, dat de veel tijd kostende voorbereidende besprekingen en het leggen van de noodzakelijke contacten op gang zijn gekomen. Als dan in dat jaar ook met de didactische begeleiding enige ervaring is opgedaan, dan kan men bij de ingang van het jaar 1969-70 van wal steken. Niet alleen uit onderwijskundig, vooral ook uit sociaal oogpunt wordt dit ongetwijfeld een belangrijk experiment. Wij wensen allen, die mee aan boord gaan, succes, zodat ouders en kinderen na vele jaren met meer voldoening en meer mogelijkheden hun weg door het leven kunnen voortzetten, dan anders het geval geweest zou zijn. Pr.

houtsnede Han Krug

Radiolezingen

HILVERSUM II

Zondag, 18 mei 1969, 9.45–10.00 uur: J. P. van Praag: Een plaats om te staan.

Zondag, 25 mei 1969, 9.45–10.00 uur: M. G. Rood: Humanisme 1980.

Zondag, 1 juni 1969, 9.45–10.00 uur: H. J. Roethof: Een strategie voor de vrede.

De Humanistische Stichting Socrates belegt op zondag 8 juni a.s. in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort een algemene voorjaarsconferentie over

Jeugd in verzet tegen het onderwijs

Het onderwerp zal worden ingeleid door:
Dr. W. Brandenburg, verbonden aan het Pedagogisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen, en
Dr. C. E. Vervoort, verbonden aan het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Leiden.

De conferentie zal worden geleid door Dr. G. Stellinga, rector van de Openbare Scholengemeenschap in Utrecht.

De kosten van deelneming bedragen f 4,- (reductie voor studenten en donateurs van de Stichting).
Een broodmaaltijd kan worden geserveerd voor f 4,75 p.p.

Inlichtingen worden gaarne verstrekt door het secretariaat van de Stichting, Oudegracht 152 (postbus 114), Utrecht, tel. 030 - 2 46 41.

Zo juist verschenen

HUMANISME

ook uw kijk op het leven?

door C. M. Schonk

Een boekje over het humanisme waarop lang is gewacht. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen.

Het vermogen van de auteur om moeilijke dingen op voor ieder begrijpelijke manier duidelijk te maken, hangt ongetwijfeld samen met zijn eigen levensgeschiedenis. Hij begon op dertienjarige leeftijd als spoeljongen, gaf later leiding aan wetenschappelijke onderzoeken en nam in 1950 de leiding op zich van de humanistische geestelijke verzorging in de arbeiderskampen. Hij heeft veel gespreksgroepen geleid en ook daarmee contact gehouden met de zoekende en vragende mens.

U kunt dit boekje bestellen door storting of overschrijving van f 4,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

Verkrijgbaar is het rapport

ECHTSCHIEDING

24 blz. f 2,50

Dit rapport is van een commissie, ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates, na een juristenconferentie over dit onderwerp. De inleidingen daarvan verschenen in 1966 in druk onder de titel Humanisten over echtscheiding.
32 blz. f 1,80

Beide uitgaven uitsluitend te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.

MENSEN KOSMOS

25e jaargang

Tweemaandelijks tijdschrift, gewijd aan de studie van wijsbegeerte, religie en geestelijke stromingen.

Redactie: B. Bloemsma, Drs. L. C. Fretz, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 16,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 3,-.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de 'Vegetarische Bode'. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 9266.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	167	„ 3,73%
1969	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55